

OLOF PALME

Anförande i Mölnlycke och Göteborg
den 1 maj 1984

Med reservation för
eventuella ändringar

Det är en alldeles särskild förmån att få stå här på Götaplatsen när arbetarrörelsen i Göteborg kallat till demonstration och möte.

Senast sågs vi den 18 september 1982. Det låg segerstämning i luften den höstkvällen. Vi kände alla på oss att dagen därefter skulle medborgarna i Sverige i ett fritt, allmänt val föra socialdemokratin till seger, i Göteborg och i riket.

Många kände säkert lättnad. De eviga långbänkarnas tid skulle vara förbi. Det borgerliga vanstyret skulle upphöra. Försöken att åter införa karensdagar i sjukförsäkringen, att försämra arbetslöshetsförsäkringen, att över huvud öka de sociala klyftorna skulle avvärjas.

Vid ett besök i Göteborg våren 1982 - just den dag då förslaget om karensdagar i sjukförsäkringen presenterades - vandrade jag runt i den pinande blåsten högt uppe på en halvfärdig plattform nere på varvet. Där träffade jag en arbetare som sade: Vi skall arbeta här uppe i

hällande regn, i isande kyla, i hård vind. Det går inte om man har 38 graders feber. På kontoret kan man sköta sitt jobb även om man har lite snuva. Men det är bara vi som drabbas av karensdagarna. Därför är det en klasslagstiftning.

Han hade rätt, och medborgarna gav honom rätt. En socialdemokratisk valseger var en garanti mot klasslagar i vårt sociala system.

Visst fanns det en känsla av lättnad den där kvällen på Götaplatsen, glädjen efter en väl genomförd valrörelse. Men framför allt fanns där en känsla av djupt allvar.

Vi visste alla att Sverige och svensk ekonomi var illa ute.

Det märktes inte minst i ett så utpräglat industrisamhälle som Göteborg. Här kunde man känna in på benen hur exporten sviktade, konkurrensförmågan undergrävdes, antalet arbetsplatser i industrin minskade i allt snabbare takt. Nästan inga byggde ut, förbättrade, satsade på framtiden.

Detta bådade illa för framtiden.

Vi var därför alla djupt medvetna om att socialdemokratins främsta uppgift i regeringsställning var att söka bringa ordning i Sveriges nedkörda ekonomi, sanera finanserna, återerövra sysselsättningen, försvara välfärden och få fart på ekonomin.

Vi behövde mindre av svångrem och mera av svängrum för arbete och produktion i det svenska samhället.

Jag liknade då den svenska ekonomin vid en kärra som rullade allt snabbare i nedförsbacken. Vi måste först och främst springa i kapp kärran, därefter få stopp på den och sedan börja det mödosamma arbetet med att baxa kärran uppför backen igen.

Det har visat sig vara en avgörande styrka för arbetarrörelsen att vi förberett oss noga för uppgiften. Arbetarrörelsens krisprogram - "Framtid för Sverige" - var inte bara en skrivbordsprodukt utarbetad av ett fåtal experter. Det var ett handfast politiskt program som diskuterats i studiecirkelar och på möten runt om i landet. Det hade antagits av Landsorganisationens kongress. Det hade lagts fram för medborgarna i ett demokratiskt val. Så måste en demokratisk folkrörelse arbeta. Det är ur denna folkliga förankring av den praktiska politiken som den hämtar sin självkänsla.

Därför gick vi ut till medborgarna utan stora och yviga löften. Vi hade fyra vallöften på det sociala området. I övrigt sade vi: Vi måste satsa alla krafter på att få ordning på Sveriges ekonomi och på så sätt värna sysselsättningen.

Detta kärva budskap vann genklang hos Sveriges medborgare.

Så grep vi oss verket an - med den offensiva devalueringen, med investeringsprogrammen, med de stora satsningarna på arbetsmarknadspolitiken och allt det andra, som jag inte här skall upprepa.

Nu har det förflutit 1 1/2 år sedan valet och medborgarna kan med rätta ställa frågan: Hur har det gått?

Det råder ingen tvekan om att vi efter 1 1/2 års hårt arbete kan redovisa strimmor av sol och ljus på vår ekonomiska horisont. Låt mig nämna några exempel:

För det första: Industriproduktionen är klart på väg uppåt efter många års nedgång. 1983 ökade den med 6 %, 1984 verkar uppgången bli 6,5 %.

För det andra: Exporten ökar kraftigt. Runt om i världen vinner svensk industri marknadsandelar. 1983 ökade exporten med 11,5 %. I år verkar ökningen bli 7,5 %.

För det tredje: Våra utlandsaffärer går allt bättre. I vår utrikeshandel har vi ett kraftigt överskott, men vi betalar väldiga räntor på de utlandslån som främst de borgerliga regeringarna tog upp. Underskottet i våra utlandsaffärer var 1982 22 miljarder kronor. 1983 fick vi ner det till drygt 8 miljarder kronor. 1984 kan det gå ner till en miljard kronor.

För det fjärde: Under de borgerliga åren minskade industrins investeringar med 40 %. 1984 verkar de öka med 15 %.

För det femte: De borgerliga regeringarna lyckades totalt förstöra statsfinanserna och dra på oss ett underskott på 87 miljarder kronor. Den utvecklingen har vi med stora ansträngningar - inte minst genom en hård utgiftsprövning - lyckats vända. Nästa års underskott beräknas till 67 miljarder.

För det sjätte: År efter år sjönk de svenska arbetarnas och tjänstemännens reallöner. Det förefaller som om vi nu fått stopp på denna utveckling. Om vi inte förivrar oss, kan vi till och med räkna med något förbättrade reallöner under de närmaste åren.

För det sjunde: Nedgången i sysselsättningen har brutits i industrin och i ekonomin som helhet. Den öppna arbetslösheten väntas minska i år.

Detta var några exempel. Jag kunde nämna fler. Gör ett litet tankeexperiment. Tänk om jag stått här på Götaplatsen den 18 september 1982 och sagt: Så här kommer det att bli med en socialdemokratisk regering. Dessa siffror kommer vi att om 19 månader kunna redovisa. Ni kan föreställa er vilka illtjut av förtrytelse som skulle upphävts från borgerligt håll om yviga löften och falska rosenskimmer, om bristande realism och tomma överbud.

Jag sade det emellertid inte. För det första därför att vi socialdemokrater är försiktiga med löften. För det andra därför att vi, om sanningen skall fram, då inte kunde tro att det skulle gå så pass bara.

Men i dag är vi där. Och vad är innebörden?

Vi kan med viss stolthet säga att vi åter fått fart på Sveriges ekonomi. Sedan vi fick en socialdemokratisk regering har återhämtningen i den svenska ekonomin fortskridit fast och stabilt. Med en socialdemokratisk regering blev det mer svängrum för arbete och produktion i det svenska samhället. Det viktigaste av allt är att vi börjat få bukt med det väldiga underskottet i våra utrikesaffärer. En snabbt växande skuldsättning i utlandet skapar så småningom ett förlamande beroende. Vi har tagit ett avgörande steg för att åter bli herrar i eget hus och minska risken för att vår politik skall dikteras av utländska långgivare.

Vi kan också med glädje säga att det börjar spira en anda av optimism och framtidstro i det svenska samhället. Man vågar börja tro på bättre tider och en hygglig framtid för alla. Vi kan säga att vi nu har hunnit ikapp kärran. Vi har stoppat dess vilda fart i nedförsbacken. Men det återstår det mödosamma arbetet att baxa den upp på krönet igen.

Ty vi skall inte förleda oss att tro att vi på 1 1/2 år kan slutföra arbetet med att lyfta Sverige ur dess djupa ekonomiska kris. Jag sa under valrörelsen 1982 att vi behöver hela 80-talet för att sanera den svenska ekonomin. Det är fortfarande riktigt, även om det hittills gått bättre än vi vågade tro.

Nu börjar det andra steget i vårt arbete.

Då är det utomordentligt viktigt att vi inte spelar bort det fina utgångsläge som vi förskaffat oss.

I dag står inflationsbekämpningen i förgrunden.

För att få en rättvis fördelningspolitik och för att få bukt med spekulatönskonomin finns det ingen annan så viktig fråga som inflationsbekämpningen.

Inflationen tar från de som endast har litet och ger till dem som redan har mycket. Inflationen förde enbart

1982 över 20 miljarder kronor till i första hand höginkomsttagare och låntagare. De som fick betala var långinkomsttagare och människor med en liten summa på banken.

Inflationen har sänkt vår standard. Sedan 1976 har lönerna stigit med 95 %, d v s nära fördubblats. Reallönerna har likväl sjunkit med över 10 % eftersom priserna har stigit så snabbt.

LO-ekonomen Gösta Rehn myntade en gång uttrycket "hata inflationen". Det är ingen tillfällighet att han samtidigt varit en av fullsysselsättningspolitikens främsta förespråkare.

Den fulla sysselsättningen förutsätter att vi lyckas behålla vår fina ekonomiska utveckling. Utan en stark ekonomi och utan en konkurrenskraftig industri, kommer vi inte att klara sysselsättningen på den traditionella höga svenska nivån, kommer vi inte att kunna nå vårt viktigaste mål: att återerövra den fulla sysselsättningen.

Om våra varor och tjänster kostar mer än våra konkurrentländers, kommer de svenska företagen att tappa försäljning. De kommer att behöva tillverka mindre och därför kommer de att behöva ha färre anställda.

Detta är självklara samband mellan kostnadsökningar och sysselsättning.

Det var för jobbens och rättvisans skull som regeringen satte upp som mål att prisökningarna under 1984 skulle pressas ner till nivån 4 procent.

Så småningom började allt fler inse att det var möjligt att uppnå. Allt fler aktörer i samhällsekonomin började tänka och planera utifrån denna för Sverige låga inflationen.

Vi sade från början att förverkligandet av inflationsmålet medgav att löneökningarna för 1984 totalt sett höll sig på nivån 6 procent. Nu förefaller utfallet av lönerörelsen för 1984 att bli 1,5 å 2 procent högre och därmed hotas inflationsmålet.

Det verkligt allvarliga är emellertid perspektiven för 1985 och åren därefter.

Avtalsrörelsen har fått det egendomliga förloppet att avtalens löptid är starkt varierande. Vi riskerar att från och med nästa år få en ständigt pågående avtalsrörelse. Somliga inblandade kallar detta för decentralisering. Jag vågar med bestämdhet hävda att resultatet av en sådan ständig pågående huggsexa blir högre kostnader och högre priser.

De olika avtalen är vidare knutna till varandra genom olika klausuler, för förtjänstutveckling, löneutveckling, prisutveckling etc. Om dessa utlöses på olika avtalsområden, riskerar vi en ytterligare uppdrivning av kostnader och priser. Denna situation förvärras ytterligare om vi får en ohämmad löneglidning.

Summan av detta kan bli att vi på några år slösar bort de stora fördelar som den offensiva devalveringen gav det svenska näringslivet. Möjligheten till bättre reallöner undergrävs. Den fulla sysselsättningen glider bort i fjärran. Man hör redan rösterna från dem som hävdar att det nu är dags att låta arbetslösheten skjuta i höjden, att det nu är dags att skära ner välfärden, att nu det är dags att låta klyftorna växa och marknaden råda. Det är det höger-receptet som med allvarliga ekonomiska och sociala konsekvenser prövats i en rad länder.

De svenska moderaterna börjar nu tala om "friheten" till arbetslöshet. Det är den höga arbetslösheten som - med vice partiledaren Lars Tobissons ord - skall "tämja" facket. Vi socialdemokrater säger: Frihet är - bland annat - att ha ett arbete, att förtjäna sitt uppehälle, att göra en insats i samhälle och arbetsliv. Det är därför sysselsättningen är så viktig för oss.

Direktören för Volvo säger att man skall sänka de offentliganställdas löner. Det har man gjort i Holland och det har gått bra. I Holland har man 17 procents arbetslöshet. I Holland skär man ner välfärdspolitiken. Likväl stiger budgetunderskottet. Ty ersättningen till de arbetslösa kostar så mycket bland annat.

Det holländska exemplet visar att ensidig åtstramning leder till försämrade statsfinanser, utebliven upprustning för industrin och snabb ökning av arbetslösheten. Vi skall verkligen inte göra som i Holland.

Den socialdemokratiska regeringen tänker emellertid inte sitta med armarna i kors när vi ser hoten torna upp sig mot vår goda ekonomiska utveckling.

Vi har tillsammans med många andra i samhället och med växande stöd hos människorna vänt utvecklingen och vi tänker inte stillatigande åse hur ekonomin åter hotas av stagnation och hur möjligheterna att återerövra den fulla sysselsättningen undergrävs.

Därför har vi som ett första steg lagt en rad åtgärder med syfte att på kort sikt begränsa prisökningarna och löneglidningen.

Vi införde prisstopp och allmänt hyresstopp under

Vi föreslår att de större företagen och kommunerna skall sätta in en del av sina pengar i riksbanken under ett par år. Skogsföretagen får sätta in extra mycket pengar.

Vi vill ha stopp för höjda aktieutdelningar på årets vinster och kontokortskrediterna bör begränsas.

Dessa åtgärder håller tillbaka den omedelbara risken för prisökningar som råkar ur kontroll. Dessutom medverkar de till att hålla tillbaka företagens vilja att spä på utvecklingen genom att löneglidningen skenar iväg.

Framför allt skapar åtgärderna ett andrum. De flesta som varit inblandade i avtalsrörelsen tycks mena att det är dags för en stunds eftertanke. Syftet med avtalsförhandlingarna är ju att trygga en rimlig kostnadsnivå, en god sysselsättning och bättre reallöner. Man kan med fog ställa frågan om avtalsrörelsen, så som den bedrivits i år, långsiktigt gagnar dessa syften.

Därför inbjöd regeringen parterna till en överläggning. Vår avsikt var inte att föreskriva för parterna vad som borde göras. Vår avsikt var att enligt god svensk tradition samla parterna till ett öppet samtal om möjligheten att med gemensamma krafter trygga en god ekonomisk utveckling i vårt land.

Man har brukat tala om den svenska modellen. Den har aldrig inneburit att det i Sverige skulle saknas intresse-
motsättningar och betydande åsiktsskillnader, som på olika sätt kommer till uttryck i den allmänna debatten. Den har däremot inneburit en förmåga att tvärs över alla intresse-
motsättningar se till det som är gemensamt och till gagn för hela nationen. Denna känsla av gemensamt ansvar är en grundläggande förutsättning för att ett litet, utvecklat och väldigt öppet industriland som Sverige skall kunna fortsätta att utvecklas på ett bra sätt.

Parterna på den svenska arbetsmarknaden har sedan länge en stor frihet att utan statlig inblandning förhandla och sluta avtal. Så stort värde har de satt på denna frihet att de varit angelägna att hantera den med ansvar och hänsyn. Det var i denna anda som vi vid sammanträdet i april bad parterna att sinsemellan diskutera möjligheterna att komma till rätta med den uppkomna situationen. Den 6 juni träffas vi på nytt i Rosenbad.

Det är för vår gemensamma framtid utomordentligt viktiga samtal. Jag hoppas samtliga inblandade går in i samtalen med en känsla av ansvar och med hela nationens intresse för ögonen. Då kan de bli konstruktiva och leda till goda resultat.

Dessa samtal äger rum mot en ytterst allvarlig bakgrund.

Ute i världen härjar arbetslösheten som en farsot. I de västliga industriländerna går 35 miljoner människor arbetslösa. Det finns länder på Europas kontinent med en arbetslöshet på 10 %, på 15 %, på 17 %. Detta innebär ett stort lidande för dem som drabbas och en fortgående röta i dessa demokratiska samhällen.

Det långsiktigt mest allvarliga är att man på åtskilliga håll resonerar som om denna väldiga arbetslöshet vore någonting naturligt, som man måste leva med för att effektivt kunna bekämpa inflationen. Arbetslösheten skylls på de arbetslösa själva, på de fackliga organisationerna, på den internationella ekonomiska utvecklingen. Regeringarna fritar sig själva från handling och därmed förvärras situationen ytterligare. Näste steg blir att man skär ner välfärden, i själva verket för att betala arbetslöshetens ökade kostnader.

Vi har i Sverige en unik möjlighet att återerövra den fulla sysselsättningen och försvara och utveckla välfärdssamhället. Förutsättningen är att vi är minst lika duktiga som våra viktigaste konkurrentländer att hålla tillbaka prisstegringarna.

Detta är, enkelt och klart, den uppgift vi står inför.

Det är nödvändigt att regeringen talar klarspråk om vad som krävs för att kunna lösa den uppgiften. Det kommer vi att göra.

Det är också nödvändigt att regeringen inom ramen för sina möjligheter, vidtar de åtgärder som är erforderliga för att lösa uppgiften. Det får icke bli fråga om handlingsförlamning och långbänkar. Det hade vi nog av under de borgerliga åren.

I ett fritt och öppet demokratisk samhälle förmår emellertid en regering föga om den inte kan räkna med konstruktiv medverkan från olika grupper i samhället, om den inte kan känna stödet av en engagerad folklig opinion. Men möjligheterna till framgång är så stora och riskerna för bakslag så påtagliga att denna känsla för samverkan och gemensamma tag borde kunna få fäste hos människorna.

Vi arbetar med en sträv ekonomisk verklighet och det är naturligt att de ekonomiska problemen står i förgrunden för den politiska debatten.

Men vi får inte glömma att människors oro i hög grad gäller ting som ligger nära den egna livsmiljön.

Jag tänker på försurningsfrågorna. Vi står inför risken av en miljökatastrof som kan förpesta vår luft, förstöra våra skogar och skada människors hälsa. Det behövs en ytterligt miljömedveten, internationellt förankrad politik för att avvärja detta hot mot vår miljö.

Jag tänker på omsorgen om barnens och ungdomens upp-
växtmiljö. En politik med en sådan inriktning måste
omfatta många olika åtgärder. Vi har satsat på en
utbyggnad av barnomsorgen. Vi har intensifierat kam-
pen mot narkotika. Förra veckan lade regeringen fram
ett förslag om en rad familjepolitiska åtgärder,
bland annat en höjning av barnbidraget med 1.500 kro-
nor per år.

Det är ett svar bland andra på den kallhamrade egosim
som moderaterna i Sverige allt starkare företräder.
Deras förslag till nytt partiprogram präglas av en
enkelspårig marknadsekonomisk syn på tillvaron och
på samhället. Till och med inom moderaternas egna led
har man reagerat mot den brist på känsla och mänsk-
lig värme som kännetecknar programskrivarnas idéer.

Socialdemokraternas politik måste alltid handla om
mänsklig gemenskap och hänsyn, om solidaritet och
omsorg om de svaga i samhället.

Låt oss beslutsamt säga nej till högerens kallhamra-
de egoism. Låt oss lika beslutsamt säga ja till ge-
menskap och mänsklig värme i samhällsbygget.

x x x

Sverige är ett litet land. Vi har känt snålblåsten från de ökande motsättningarna mellan de ledande stormakterna, vi har känt det kalla krigets isvindar från den militära uppladdningen i öst och i väst. Vi slår i det läget med fasthet vakt om vårt lands självständighet, kring en klar och entydig neutralitetspolitik. Vi gör det i eget intresse, vi förväntar oss respekt och solidaritet från andra länder. Då är det också viktigt att vi i solidaritetens intresse stödjer andra folks rätt till självständighet och aktivt medverkar i arbetet för freden.

I Centralamerika råder i dag närmast öppet krig.

Konflikterna i området bottnar i ekonomiska och sociala motsättningar. Men det är som så många gånger förr, en illusion att tro att människornas krav på social rättvisa kan mötas med militära maktmedel.

De senaste årens dramatiska ökning av El Salvadors krigsmakt har bara resulterat i att ytterligare tusentals människor mördats, att landet är på väg att materiellt förstöras och - att gerillastyrkorna blivit än större. Ju längre detta pågår, desto svårare blir det att läka såren.

Det finns bara en väg ur denna mardröm - att parterna börjar förhandla. Vi måste göra vad vi kan för att bidra till en fredlig lösning av konflikterna. Arbe-

tarrörelsen ger direkt stöd till de krafter, som kämpar för fred, förhandlingar och därmed ett slut på det ohyggliga mordandet.

Genom den s k Contadoragruppens insatser finns det nu en verklig möjlighet att få till stånd en förhandlingsprocess i Centralamerika. Vi stödjer helhjärtat länderna i Contadorgruppen i dess fredsansträngningar.

Under de senaste veckorna har nya rapporter kommit om en avsevärd upptrappning av våldsinsatserna i Centralamerika. Utanför Nicaraguas kust, där USA redan sedan länge upprätthållit ett kraftigt militärt tryck, har en rad mineringar utförts. Ett antal hamnar har också minerats. Flera civila fartyg av olika nationaliteter har redan skadats eller förstörts.

Detta är ett klart brott mot den internationella folkrätten. Varje nation har rätt att kräva respekt för sin territoriella integritet. Varje stat har rätt att sätta stopp för inblandning från andra nationers sida i dess inre angelägenheter. Alla har rätt att vänta sig att andra stater följer folkrättens regler.

Förenta staterna har nu deklarerat att man under visst tid inte kommer att bry sig om Internationella domstolens utslag i frågor som gäller Latinamerika. Det tyder på att man medvetet nu tänker föra en politik gentemot länder i Latinamerika, som står i strid med folkrätten.

Folkrättens regler måste gälla också i Latinamerika. De måste gälla alla stater, även stormakter. Att i fredstid minera ett annat lands territorialhav är en fientlig handling, och därmed ett grovt brott mot folkrättens regler och mot FN-stadgan.

Därför måste vi idag säga: Sluta minera andra länders kuster och hamnar. Låt Nicaragua få möjlighet att förbereda och genomföra valen i november utan hinder och aggression utifrån.

Stoppa upprustningen i El Salvador. Låt freden få en chans genom förhandlingar.

Väpnade konflikter pågår också i Mellanöstern.

I Afghanistan fortsätter Sovjetunionen sin militära invasion. I Iran/Irak-kriget har kemiska stridsmedel kommit till användning: ett förbud som hållit i många decennier har nu brutits.

Kärnvapenkapprustningen fortsätter. Den riskerar att få nya dimensioner: hotet om kärnvapenkrig från yttre rymden. Och några förhandlingar om kärnvapenbegränsning förs nu inte någonstans, efter avbrotten i Geneve.

Samtidigt går det nu upp för allt fler vad ett kärnvapenkrig verkligen innebär: en "arktisk vinter". Ett väldig moln av sot, som utestänger solens strålar, skapar ett ständigt mörker, sänker temperaturen till minus tjugo grader. Det skulle drabba alla folk, i alla delar av världen.

Alla folk har därför ett gemensamt intresse av att undvika att ett kärnvapenkrig någonsin bryter ut. En verklig säkerhet kan bara nås tillsammans med motståndaren - inte genom ökad konfrontation och ökade rustningar.

Därför är vi stolta över att få vara värdar för Konferensen om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa. Men vi kan också göra mera:

- Vi kan fortsätta att verka för en kärnvapenfri zon i Norden.
- Vi kan fortsätta att arbeta för en korridor fri från slagfältskärnvapen i Centraleuropa.
- Vi kan verka för ett stopp för utplacering av nya kärnvapen, i syfte att underlätta ett återupptagande av kärnvapenförhandlingarna mellan USA och Sovjetunionen.
- Vi kan arbeta för ett fullständigt förbud mot alla former av kärnvapenprov.

Sveriges neutralitetspolitik gör det möjligt för oss att fritt och oberoende föra fram förslag som dessa. Den gör också att man lyssnar på vad vi har att säga. Man vet i utlandet att vi inte går någon annans ärenden.

Denna neutralitetspolitik skall vi fullfölja med all kraft. Det innebär också att vi kommer att obönhörligt slå vakt om vår territoriella integritet. Alla främmande inkräktare skall och kommer att avvisas. Vi skall vara herrar i vårt eget hus. Den politiken kommer ingen att kunna ändra.

Så kan vi denna första maj manifesteras vår uppslutning kring en politik för sysselsättning och välfärd. Vi vill fortsätta vårt fredliga samhällsbygge till gagn för Sverige.

Så vill vi denna första maj också manifesteras vår uppslutning kring en fast svensk neutralitetspolitik och en aktiv medverkan i arbetet för fred, internationell solidaritet och försoning mellan folken.